

Приходько Владлена Олександрівна,
викладач кафедри криміналістики та судової
експертології Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВИХ ОБЛІКІВ

Питання про правові підстави використання криміналістичних інформаційно-довідкових обліків в ході розслідування кримінальних правопорушень є дуже важливим, оскільки має здійснюватися у суворій відповідності до загальних засад кримінального провадження. Використання зазначених криміналістичних обліків є тісно пов'язаним із такою засадою кримінального провадження як законність. Об'єкти інформаційно-довідкових обліків доволі часто використовуються експертами при проведенні експертних досліджень, рідше слідчими та оперативними працівниками в ході слідчих (розшукових) дій. Разом із тим, їх використання, на перший погляд, знаходиться поза межами встановлених законом норм та може поставити під сумнів допустимість висновку експерта у якості доказу.

Інформаційно-довідкові обліки ведуться Експертною службою МВС України на центральному й регіональному рівнях та формуються за рахунок об'єктів і даних, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину та отримані в результаті накопичення відомостей інформаційного характеру. Форми їх ведення можуть бути різноманітні – криміналістичні довідники, колекції, автоматизовані інформаційні системи (далі – АІС), картотеки, каталоги продукції фірм виробників та реалізаторів, тощо. Масиви обліків поповнюються об'єктами на протязі багатьох років з урахуванням потреб практики, а їх створенню передують узагальнення досвіду судово-слідчої та експертної практики разом з його теоретичним осмисленням.

Правовою основою створення, ведення та використання інформаційно-довідкових обліків виступають нормативні акти трьох рівнів:

- закони України «Про інформацію», «Про судову експертизу»;
- Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»;
- накази та інструкції, а саме Положення про Експертну службу МВС України, затверджене Наказом МВС України від 3.11.2015р. №1343; Інструкція з організації функціонування криміналістичних

обліків експертної служби МВС України, затверджена Наказом МВС України від 10.09.2009 р. № 390.

Внесення змін до закону України «Про судову експертизу» у 2017 році позитивно відобразилося саме на правових підставах використання об'єктів інформаційно-довідкових обліків при проведенні експертних досліджень. А саме поняття судової експертизи було змінено. Так, в статті 1 цього закону зазначається, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Відзначимо, що таке визначення судової експертизи не містить, а ні прямих, а ні опосередкованих вказівок та обмежень щодо використання тих чи інших об'єктів в ході експертного дослідження. З визначення прямо випливає, що особа, яка володіє спеціальними знаннями та уповноважена на проведення експертизи може використовувати будь-які об'єкти з метою надання висновку експерта. Отже, використання об'єктів з інформаційно-довідкових обліків в ході проведення судових експертиз здійснюється із дотриманням законності, як однієї із засад кримінального провадження.

Визначення поняття судової експертизи у першій редакції зазначеного закону, як «...дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду», на відміну від теперішнього, вказувало, що висновок експерта може спиратися лише на вивчення наданих йому матеріальних об'єктів, перелік яких містить ст. 84 КПК України (показання, речові докази, документи, висновки експертів). Як видно, в цьому переліку відсутня згадка про можливість використання об'єктів інформаційно-довідкових обліків під час експертизи. Окрім цього, об'єкти цих обліків згідно ст. 98 КПК України не відносяться й до речових доказів. Також, ст. 245 КПК України передбачено використання зразків для порівняльного дослідження в ході проведення експертиз. Однак, об'єкти довідкових фондів не відносяться й до цієї категорії об'єктів судової експертизи.

Питання про доцільність використання об'єктів інформаційно-довідкових обліків у дослідженні вирішує безпосередньо експерт, це входить лише до його компетенції на відміну від інших об'єктів експертного дослідження (речових доказів та зразків для порівняльного дослідження, які залучаються до провадження чи вилучаються з нього згідно до передбаченої процесуальної форми). І

можна говорити, що відомості, отримані експертом, є його спеціальними знаннями. Спеціальні знання слід розуміти, як не правову систематизовану інформацію з різних галузей наукової та практичної діяльності, якою оволоділа обізнана особа в результаті навчання або практичного досвіду з певної спеціальності й має відповідні вміння та навички її застосування для вирішення завдань, пов'язаних з установленням для ухвалення уповноваженими особами процесуальних та організаційно-тактичних рішень у кримінальному провадженні [2, с. 48].

Отже, встановлено, що об'єктам інформаційно-довідкових обліків властива не процесуальна природа, оскільки їх уміщення до колекцій, картотек чи АІС відбувається не під дією змін у середовищі, що спричинені подією злочину. Вони зберігаються в довідкових фондах судово-експертних установ та «очікують» на своє застосування. Залучення до процесу розслідування кримінальних правопорушень відбувається за необхідності вирішення експертних завдань чи досягнення цілей проведення слідчих (розшукових) дій. Разом із тим, природа та сутність інформаційно-довідкових обліків відповідає поняттю спеціальних знань експерта. У процесі розслідування кримінальних правопорушень використання об'єктів інформаційно-довідкових обліків відноситься до спеціальних знань експерта про ознаки і властивості об'єктів експертизи, а за своїм процесуальним положенням є спеціальними знаннями, якими володіє експерт.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 26.10.2018).
2. Щербаковський М.Г. Загальні положення використання спеціальних знань під час розслідування злочинів // Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. А.Ф. Волобуєва, Р.Л. Степанюка, В.О. Малярової. Харків, 2017. §1 глави 4. С. 47–49.